

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЄВРОРЕГІОНІВ МЕТОДАМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Сформульовано основні концепти сучасної політики регіонального розвитку ЄС. Проаналізовано європейський досвід використання організаційно-економічних механізмів підтримки конкурентних переваг методами регіональної політики. Запропоновано шляхи формування нових конкурентних переваг України з використанням механізмів функціонування єврорегіонів.

Сформулированы основные концепты современной политики регионального развития ЕС. Проанализирован европейский опыт использования организационно-экономических механизмов поддержки конкурентных преимуществ методами региональной политики. Предложены пути формирования конкурентных преимуществ Украины с использованием механизмов функционирования еврорегионов.

The main concepts of the current European regional development policy have been stated. European experience of organizational and economic mechanisms to support the competitive advantages by means of the regional policy were analysed. The development of economic and innovative determinant groups' in the formation of euroregion's competitive advantage was substantiated.

Ключові слова: конкурентна перевага, єврорегіон, регіональна політика, організаційно-економічний механізм.

В епоху формування суспільства, заснованого на знаннях, коли інноваційний процес набуває глобального характеру, а прерогативу у конкуренції займає боротьба за інтелектуальне лідерство, найвагомим чинником конкурентоспроможності національних економік, регіональних об'єднань і бізнесових утворень є інтенсивний безальтернативний інноваційний розвиток усіх сфер суспільного життя. У такій ситуації закономірно змінюється набір і якісний склад чинників конкурентоспроможності на всіх рівнях управління економікою.

За таких обставин пошук нових джерел конкурентних переваг країн повинен забезпечуватися використанням інноваційних механізмів, здатних реагувати на сучасні виклики глобального конкурентного середовища, що розвивається у взаємозв'язку з формуванням нового світового порядку, у тому числі з окресленням взаємопов'язаних і взаємозумовлених тенденцій глобалізації і регіоналізації економічного простору. Активізація процесу регіоналізації європейського економічного простору демонструє, з одного боку, перенесення центрів конкуренції на регіональний рівень і зростання ролі регіонів у формуванні конкурентних переваг країн, а з іншого – інтенсифікує процеси глобалізації створенням нових локальних міждержавних центрів розвитку (формуванням специфічних регіонів – єврорегіонів). Такі зрушення у розвитку інтеграційних процесів актуалізують проблематику розроблення інноваційних засобів регіональної політики (у взаємозв'язку з конкурентною політикою держав), здатних поєднати позитивні відмінності умов господарювання сторін-учасниць при їх прагненні вийти за межі державних кордонів з метою побудови нових конкурентних переваг.

Зважаючи на формування нових центрів привабливості бізнесу на регіональному рівні, що пов'язується з появою нових регіональних інтересів,

асиметрією і диспропорціями регіонального розвитку в Європі, сучасна економічна думка повинна зосередитися на перегляді теоретичних і методичних підстав формування конкурентних переваг країн з урахуванням означених процесів.

Традиційні питання формування і розвитку конкурентних переваг досліджувалися багатьма відомими зарубіжними і вітчизняними науковцями, однак взаємозв'язки конкурентної і регіональної політик держави не знайшли, на наш погляд, належного висвітлення в оприлюднених наукових джерелах. Ефекти транскордонного співробітництва у контексті отримання додаткових переваг окремими країнами висвітлено у дослідженнях зарубіжних вчених Б. Баласси, О. Гранберга, у даний час – А. Бранденбургера, Я. Гордона, П. Кругмана та інших вчених. Теоретичні аспекти регіоналізації європейського економічного простору розглядалися українськими вченими В. Будкіним, І. Гладій, М. Долішнім, В. Засадко, Д. Лук'яненком, Ю. Макогоном, А. Мельник, Н. Мікулою, А. Мокієм, В. Рокою, С. Соколенком, А. Філіпенком, В. Чужиковим, І. Школою. Незважаючи на вагомий доробок згаданих учених, наявні теоретичні і прикладні розробки з формування конкурентних переваг не акцентуються на нових, нетрадиційних зрізах цієї проблеми. Зростаюча роль євро регіонів як важливих гравців у конкурентній боротьбі, а також розширення Європейського Союзу (ЄС) з відповідною модернізацією його регіональної політики потребують розроблення нових підходів до формування додаткових конкурентних переваг України, побудованих на поєднанні позитивних відмінностей сторін-учасниць євро регіонів, особливо після проголошення нашою державою курсу на євроінтеграцію.

Виходячи з актуальності проблем розвитку євро регіонів за участю областей України, їх значення для соціально-економічного розвитку країни та ролі в інтеграційних процесах, метою дослідження є формування підходів до побудови механізмів нормативно-правового, організаційного та економічного забезпечення заходів європейської та української регіональних політик у контексті побудови й реалізації конкурентних переваг євро регіонів за участю областей України.

Основним концептами сучасної політики регіонального розвитку ЄС, як показують результати наших досліджень, є:

1. Формування конкурентних переваг відносно інших країн та їх об'єднань. Зміна тенденцій розвитку глобалізованого світу і, відповідно, пріоритетів розвитку ЄС призвели до трансформації поглядів на регіональну політику. Вона більше не розглядається як механізм допомоги регіонам у досягненні середніх показників по ЄС (що, втім, не втратило своєї важливості). Розвиток глобальної конкуренції зумовлює необхідність створення сприятливих умов для конкуренції ЄС з іншими регіонами світового ринку й успішними регіональними економіками. Фахівці Європейської комісії підкреслюють: «Регіональна політика ЄС тепер є політикою, що орієнтується на можливості для майбутнього, мобілізуючи недостатньо використаний потенціал, а не виплачуючи компенсацію за проблеми минулого» [1, с. 6]. Така переорієнтація цілком узгоджується з сучасним розумінням конкуренції як боротьби за інтелектуальне лідерство [2, с. 22].

2. Солідарність багатших країн з біднішими країнами і регіонами. Низькі темпи

розвитку в бідних країнах-учасниках і регіонах, або країнах і регіонах з високими рівнями безробіття є втратою потенціалу та можливостей для ЄС. Інвестування в сучасну інфраструктуру та інноваційну діяльність, краща освіта і професійна підготовка для людей у слабких регіонах створюють передумови для формування нових конкурентних переваг, відкриваючи нові ринки та розширюючи економічний потенціал всіх країн-учасників.

3. Зосередження на ефективному пошуку й використанні регіональних і місцевих ресурсів для побудови нових конкурентних переваг на інтеграційній основі, зважаючи на безальтернативність реалізації інноваційної моделі розвитку. Як відомо, інновації часто продукуються невеликими інноваційними підприємствами в регіонах, однак у таких випадках для забезпечення ефективного інноваційного процесу та отримання вигод необхідна співпраця з іншими гравцями ринку. Зокрема, ініціатива «Регіони за економічні зміни» (The Regions for Economic Change Initiative, RfEC) стимулює місцеві і регіональні мережі у державному і приватному секторах до обміну передовим досвідом як способу дослідження і впровадження доцільних змін. Ініціатива покликана покращити здатність міжрегіональних і міських мереж перевіряти новітні стратегічні ідеї, а потім швидко інтегрувати їх у регіональні стратегічні програми [1, с. 7].

Вивчення основоположних пунктів та змісту інституційного забезпечення розвитку регіонів у ЄС дає можливість констатувати, що сьогодні основні принципи європейської регіональної політики найчастіше зводять до таких основних положень: партнерство; компліментарність; субсидіарність; дотримання ціннісних стандартів ЄС.

Завдяки високому динамізму, властивому частині регіонів, спостерігаємо стійку тенденцію до перетворення їх на важливі центри економічного життя, які прагнуть конкурувати на світовому ринку на одному рівні з державами. За таких умов регіони є одними з головних носіїв ідеї нового інституційного плюралізму, намагаються утвердитись як одна з опор демократичного розвитку континенту. З ініціативи німецьких земель це дало змогу поширити в країнах-членах ЄС таке поняття, як «третій рівень (ланка) влади». Отже, регіональна ланка управління отримує статус, рівний національному й наднаціональному [3]. На міжнародному рівні реалізується політика загальноєвропейських інтересів, здійснюється координація національних регіональних політик для збалансованого розвитку європейського простору. На даний момент основними організаціями, що функціонують на цьому рівні, є Асамблея європейських регіонів (АЄР) та Асоціація європейських прикордонних регіонів (АЄПР).

АЄР є політичною формою організації регіонів Європи і представником їх інтересів на європейському і міжнародному рівнях. Об'єднання налічує 270 регіонів з 33 країн і 16 міжрегіональних структур, тісно співпрацює з Радою Європи та інституціями ЄС, підтримує постійні зв'язки з іншими міжрегіональними асоціаціями. Завдання асамблеї – сприяти перетворенню різних регіонів Європи на сполучні ланки між ЄС та громадянами. Членами цієї організації від України є Донецька, Херсонська, Кіровоградська, Київська, Львівська та Одеська області.

АЄПР – об'єднання адміністративно-територіальних утворень, яке охоплює

прикордонні і транскордонні регіони Європи. Нині членами організації є 83 єврорегіони, що займають 40 % території ЄС, на котрій проживає близько 32 % населення Європи. Членами цієї організації є єврорегіони за участю областей України «Буг», «Слобожанщина», «Ярославна» та «Нижній Дунай».

Забезпечення успішного регіонального розвитку закономірно потребує створення дієвих інститутів для організації тісної співпраці між урядами, бізнес-організаціями і соціальними групами на кожному рівні. Як показує аналіз тенденцій, прогнозних оцінок і низку перспектив трансформації регіональної політики ЄС, упродовж 2007-2013 рр. планується реалізувати нові кроки у вирішенні завдання згуртування країн, що є членами цієї спільноти, шляхом розвитку транскордонного, транснаціонального і міжрегіонального співробітництва. Три цілі, які передбачено реалізувати до 2013 року (конвергенція як сприяння економічному зближенню країн-учасників, насамперед – з новими членами ЄС; регіональна конкурентоспроможність та зайнятість; європейська територіальна кооперація, пов'язана з розвитком співпраці між регіонами і країнами для зменшення значущості національних кордонів), будуть досягнуті за умови їх здійснення на транскордонному, наднаціональному і міжрегіональному рівнях. За даними [4], кошти структурних фондів ЄС було розподілено між цілями політики згуртування на період 2007-2013 рр. у таких пропорціях: конвергенція – 81%, регіональна конкурентоспроможність і зайнятість – 16%, європейська територіальна кооперація – 3%. У розподілі коштів для реалізації заходів регіональної політики ЄС за той самий період найбільші частки отримали такі країни: Польща – 19,37%, Іспанія – 10,14%, Італія – 8,29%, Чехія – 7,68%

Вивчення еволюції європейської регіональної політики продемонструвало її двоякий розвиток: з одного боку, поступову трансформацію, з іншого – низку радикальних змін, які значною мірою сприяли розвиткові регіонів. Зокрема, принциповим кроком вважається створення Генеральної дирекції у справах регіональної політики при Європейській комісії (1968 р.), в результаті діяльності якої почали виділятися кошти на розвиток регіонів: регіональний статус надано Європейському соціальному фонду (ESF) та Фонду сільськогосподарської орієнтації і гарантії (EAGGF), а також розроблено принципи створення спеціального регіонального фонду. У 1975 році було створено Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), кошти якого на початковому етапі розподілялися за квотами, згодом – за гарантованими нижніми межами асигнувань і нарешті – за принципом програмування регіонального розвитку (за важливістю проектів для європейської спільноти та з необхідності підтримки значущих державних програм), відійшовши від принципу фінансування окремих проектів. Така принципова зміна підходів дозволяє стверджувати про трансформацію системи цінностей і формування нових тенденцій у європейському економічному просторі.

Одним з найвагоміших кроків в актуалізації пріоритетів регіонального розвитку стало доповнення Договору Європейської спільноти розділом «Економічне й соціальне згуртування» (1986 рік), де передбачено необхідність ліквідації диспропорцій і відсталості у розвитку окремих регіонів співтовариства. У 1988 році було здійснено реформування трьох структурних фондів, про які згадувалося

вище (ERDF, EAGGF, ESF), що закріпило нові принципи і цілі регіональної політики в ЄС. Нині можемо констатувати, що існує три джерела фінансування розвитку євро регіонів, зокрема:

- Фонд європейського регіонального розвитку (ERDF), який зосереджується на ініціативах, пов'язаних з економічним зростанням, зайнятістю і конкурентоспроможністю, включаючи інвестиції в інфраструктуру;
- Фонд згуртування, який має пріоритетами транспортну та екологічну інфраструктуру, включаючи відновлювальні джерела енергії;
- Європейський соціальний фонд, який спрямовується на інвестиції в людський капітал у сфері освіти і професійної підготовки.

Узагальнення прикладних аспектів регіональної політики ЄС дозволило виокремити такі фінансові інструменти її реалізації: інвестиційний грант; субсидювання відсоткових ставок; податкові пільги; податкова знижка на амортизацію; субсидії, пов'язані з використанням робочої сили; транспортні пільги.

Аналіз означених трансформацій дозволяє стверджувати про зміну пріоритетів розвитку і створення нового підґрунтя й додаткових джерел формування конкурентних переваг євро регіонів, а також про зменшення економічного значення національних кордонів у розвитку співпраці. У процесі дослідження нами встановлено, що упродовж існування ЄС відбувалася значна трансформація і пріоритетів, і фінансових механізмів щодо їх досягнення. Вивчення нормативних актів і практичних кроків ЄС дозволило дійти висновку, що регіональна політика ЄС, зважаючи на нові глобалізаційні виклики та специфіку умов господарювання в Європі, переформатовує свої орієнтири. Перш за все, зроблено наголос на актуалізації формування конкурентних переваг відносно решти світу, хоча запланованого економічного зростання та перетворення ЄС у найбільш конкурентоспроможну економіку світу (згідно з Лісабонською стратегією) не було забезпечено. Особливе занепокоєння зумовлюється гальмуванням розвитку інноваційної сфери, яка в умовах економіки знань є рушієм практично усіх сфер суспільного життя. Вихід з цієї ситуації можна шукати, крім загальновідомих шляхів, і у формуванні механізмів розвитку конкурентних переваг на рівні євро регіонів (методами регіональної політики).

Фахівці Європейської комісії підкреслюють, що регіональна політика більше не розглядається як механізм допомоги регіонам у досягненні середніх показників по ЄС (що, втім, не втратило своєї важливості). Конкуренція все більше відбувається між регіонами світового ринку і успішними регіональними економіками, які стають реальними гравцями у глобальних виробничих мережах. Регіональна політика ЄС тепер є політикою, що орієнтується на можливості майбутнього, мобілізуючи недостатньо використаний потенціал, а не виплачуючи компенсацію за проблеми минулого. Адаптуючись до нових викликів і загроз, регіональна політика ЄС постійно піддається коригуванню. Зокрема, у результаті останнього перегляду (2006 р.) було акцентовано увагу на її основних чотирьох напрямках: розвиток «економіки знань»; децентралізація управлінської відповідальності та фінансового контролю на користь країн-учасників і регіонів; процедури спрощення і

прискорення; розвиток потенціалу кожного європейського регіону при одночасному зосередженні на ресурсах найслабших [1, с. 6].

У контексті формування конкурентних переваг ЄС відносно решти світу розглядаються й питання зміни клімату та забезпечення сталого розвитку. Зважаючи на їх актуальність, загальний обсяг європейської підтримки екологічних інвестицій (прямих і непрямих) у 2007-2013 рр. складає 105 млрд. євро, або 30,4% загального обсягу фінансування програм регіонального розвитку [1, с.6].

Не менш важливими стратегічними завданнями регіональної політики ЄС у контексті формування конкурентних переваг відносно решти світу є фінансування заходів, спрямованих проти кліматичних змін, а також на використання регіональних і місцевих ресурсів та умінь. Вивчення досвіду ЄС показує, що його регіональні програми спрямовані на захист природних ресурсів шляхом використання відновлювальних та альтернативних джерел енергії, а також розроблення сучасних технологій, які надають європейським компаніям комерційні переваги над їх зарубіжними конкурентами.

Стосовно можливостей і результативності використання регіональних і місцевих ресурсів відзначимо успішний досвід діяльності невеликих компаній, які забезпечують собі конкурентні переваги через участь у відповідних мережах і мають за мету покращити здатність міжрегіональних і міських мереж перевіряти новітні стратегічні ідеї, а згодом оперативно інтегрувати їх у регіональні стратегічні програми (наприклад, ініціатива «Регіони за економічні зміни» (The Regions for Economic Change initiative, RfEC) стимулює місцеві і регіональні мережі у державному і приватному секторах до обміну передовим досвідом і практиками як способу дослідження і впровадження змін).

Трансформація цілей регіональної політики ЄС (другий напрям перегляду пріоритетів) пов'язується з розвитком політики згуртування (за іншими визначеннями – наближення), яка, окрім стандартних підходів, потребує нових форм співпраці. Європейська комісія підкреслює, що територіальне розмаїття ЄС є сильною стороною [1, с.7], і це може сприяти сталому розвитку ЄС при розв'язанні проблеми територіального згуртування. Експерти зазначають, що 22 % ресурсів у межах цієї політики спрямовується на інвестиції у транспортні проекти (автомобільні шляхи, залізниця, морські перевезення, системи громадського транспорту у містах) [1, с.7]. У цьому контексті згадаймо невикористані природні переваги України щодо свого стратегічного розташування та потенційні можливості долучення до створення міжнародних логістичних мереж, розвитку транспортних коридорів тощо.

Політика згуртування, як вважають фахівці Європейської комісії, реалізується й через балансування між розвитком міст і сільських територій незалежно від географічного розташування. Так, Європейська програма URBAN Community Initiative була впроваджена у містах в середині 1990-х років з метою створення можливостей для інновацій у сфері розробки стратегій. Такі програми зосереджувались на сильних місцевих партнерствах у містах, що покращувало відповідальність на місцевому рівні та розв'язувало проблеми, які мали негативний вплив на якість життя в містах. Вони доповнювались співпрацею в

рамках мереж завдяки програмі URBACT. З невеликого пілотного проекту ця методологія сталого розвитку міст перетворилась на складову основної стратегії після 2007 р. [1, с.7].

Третій напрям перегляду пріоритетів цілевстановлення в межах європейської регіональної політики пов'язується з інтеграцією нових країн-учасників. У моделі регіональної політики ЄС така інтеграція передбачає можливість допомоги у підтримуванні економічного розвитку, удосконаленні інфраструктури та адміністративних інститутів (фінансова солідарність).

Успішне інтегрування нових країн-учасників пов'язується, як вважають фахівці Європейської комісії, з формуванням дієвих механізмів ефективного управління програмами розвитку, насамперед – управління державними ресурсами. Виходячи з цього, нова система реалізації регіональної політики ЄС у 2007-2013 роках включає підтримку конкретних програм з метою створення умов для адміністративної реформи та навчання державних службовців сучасним методам управління. Важливим механізмом фінансової солідарності з новими країнами-учасниками є допомога при розробленні ефективних програм і проходження усіх фінансових і технічних етапів перед їх затвердженням (JASPERS).

Важливий аспект перегляду пріоритетів у системі цілей регіональної політики ЄС пов'язується й з інвестиціями у відновлення економіки. Як показали проведені нами дослідження, сучасна регіональна політика ЄС серед основних акцентів виокремлює інвестиційне забезпечення розвитку на місцевому й регіональному рівнях. В умовах глобальної нестабільності, як підкреслюють фахівці Європейської комісії, європейська регіональна політика забезпечує стабільне, безпечне й адресне джерело фінансування, що може використовуватись для стимулювання відновлення економіки [1, с. 9].

Проведені нами дослідження показали, що створення єврорегіонів здійснюється для реалізації різних цілей, зважаючи на те, що ці територіальні утворення перебувають на різних стадіях глибини й тісноти співпраці, за рівнем використання економічних вигод співробітництва, насамперед – за тісністю координації під час реалізації спільних проектів та доступом до фінансових програм ЄС. Зокрема, єврорегіони в межах ЄС-15 формуються місцевими органами влади територій і міст, а також громадськими організаціями і охоплюють невеликі території суміжних країн. Як показав аналіз результатів діяльності таких утворень, в країнах ЄС-15 основними напрямками співробітництва є розвиток інфраструктури, соціальної сфери, туризму, охорони навколишнього середовища, співпраці у галузях економіки, а також збереження національної спадщини. Особливістю процесів формування ефектів від такої співпраці є те, що критерієм відбору проектів для отримання фінансової підтримки є наявність стратегії розвитку транскордонного регіону з урахуванням гармонізованих загальноєвропейських, національних та регіональних пріоритетів.

Співпраця єврорегіонів на зовнішніх кордонах ЄС-15 (з країнами Центральної і Східної Європи) має свої особливості та спрямована на поширення традицій демократичного суспільства і громадянської ініціативи, а також вирівнювання рівня життя населення по обидві сторони кордону. Організаційне забезпечення

такої співпраці здійснюють національні секретаріати, діяльність яких спрямована переважно на підготовку та реалізацію транскордонних проектів з фінансовою допомогою за програмами ЄС. Координацію фінансових механізмів INTERREG / PHARE та INTERREG / TACIS, а також моніторинг їх реалізації здійснюють спільні комісії (спеціальні робочі групи).

Зважаючи на спрямованість нашого дослідження на вивчення ролі регіональних політик ЄС та України у формуванні конкурентних переваг нашої держави та євро регіонів за її участю, підкреслимо, що у 90-х роках ХХ ст. ЄС активізувався у напрямі економічного інтегрування з країнами Центральної і Східної Європи. Зокрема, програма, що була розроблена за ініціативою Європарламенту у 1994 р., передбачала фінансування цього співробітництва з ресурсів PHARE і мала у своєму розпорядженні 150 млн. екю. Ця програма охопила всі країни, що межували з ЄС: Албанію, Болгарію, Чехію, Естонію, Латвію, Литву, Польщу і Словенію [5]. Упродовж 1994-1999 рр. ЄС у рамках ініціативи INTERREG II підтримав розвиток міжнародного співробітництва в рамках 75 програм, виділяючи на такі заходи 400 млн. євро щорічно. У період 2000-2006 рр. на реалізацію чергових ініціатив було виділено 5 млрд. євро [5].

Аналіз установчих документів та результатів діяльності інших євро регіонів (у т. ч. за участю областей України) показав, що вони створювалися переважно для реалізації основної стратегічної мети – вступ до ЄС з основними напрямками діяльності: розвиток інфраструктури та сільських територій, створення інтегрованого транскордонного регіону, захист навколишнього середовища, співпраця у сфері підготовки кадрів тощо. У цьому випадку організаційне забезпечення співпраці здійснюють спільні підрозділи і національні бюро чи паралельні структури з кожної сторони. У цій групі євро регіонів важливу роль відіграють інформаційні центри та агенції регіонального розвитку, завданням яких було сприяння отриманню фінансової допомоги для транскордонних проектів. Агенції, крім того, стали інституцією для здійснення фінансування проектів за національними та регіональними програмами. Отже, як показують результати наших досліджень, євро регіони за участю областей України перебувають нині на нижчих стадіях функціонування порівняно з такими територіальними утвореннями в межах ЄС.

Розглянувши основні акценти й пріоритети європейської регіональної політики, можемо зробити висновок, що вона створює значну кількість потенційних конкурентних переваг для членів ЄС та країн, чії території включено до євро регіонів. Критичний огляд основних пріоритетів сучасної регіональної політики ЄС дозволяє нам стверджувати про переміщення центрів конкурентної боротьби на рівень міжнародних регіонів (євро регіонів), оскільки саме на цьому рівні міжнародної співпраці формуються нові центри привабливості для реалізації інноваційних проектів, вкладання інвестицій тощо. Поряд з тим, невіршеними, за нашим переконанням, є питання узгодження і взаємодії європейської регіональної політики з національними регіональними політиками (у тому числі й України).

Отже, дослідження процесів розвитку нормативно-правового забезпечення функціонування євро регіонів в межах європейської регіональної політики

дозволило нам встановити тенденцію його еволюціонування від координаційної функції і забезпечення вільних умов конкуренції до загальноєвропейського бачення регіональних проблем з пріоритетом згуртування спільноти й отримання нових переваг міждержавними і наддержавними утвореннями відносно решти світу в результаті спільної цілеспрямованої діяльності.

Оцінюючи підґрунтя формування дієвої регіональної політики держави у контексті побудови конкурентних переваг з перспективою використання вигод, пов'язаних з виходом за межі державних кордонів, звернемося до Концепції державної регіональної політики України. Як показав аналіз основних положень цього документа, Концепція не створює нормативних підвалин побудови і розвитку євро регіонів (відсутнє тлумачення) та не гармонізує концептуальних засад сучасної політики регіонального розвитку ЄС та регіональної політики України. Тому вважаємо за доцільне виокремити суттєві виклики, на які держава має реагувати шляхом розроблення та реалізації нової державної регіональної політики і які окреслено у згаданій вже Концепції [6]:

- глобальні світові цивілізаційні процеси, ускладнення умов розвитку Української держави та погіршення використання нею переваг її геополітичного становища;

- відставання України від країн-лідерів за показниками якості життя, інвестиційної привабливості, розвитку інноваційного середовища;

- збільшення асиметрії розвитку регіонів, деградація села, криза міської поселенської мережі, скорочення кількості та погіршення якості трудового потенціалу та посилення міграції працездатного населення, особливо молоді, з багатьох регіонів України;

- намагання окремих політичних сил та зовнішніх чинників використати проблеми регіонального розвитку, економічні, соціальні, культурні, ментальні та інші відмінності між регіонами, їх сучасну політичну структуру для загострення політичного протистояння, що стримує досягнення національної єдності, створює загрози національній безпеці держави;

- несформованість загальнонаціональних цінностей, нестійкість та негомогенність загальнодержавного політичного, економічного, мовного, культурного, інформаційного простору;

- неспроможність більшості територіальних громад самостійно вирішувати питання, віднесені до їх повноважень;

- неадекватність існуючої територіальної організації влади, адміністративно-територіального устрою держави новим завданням її розвитку;

- формування сусідніми державами на територіях, прилеглих до державного кордону України, потужних центрів зростання, що призводить до відтоку трудових, інтелектуальних та інших ресурсів з прикордонних регіонів України, додаткової соціальної напруги у цих регіонах;

- недосконалість системи правового, інституційного, кадрового забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики.

На жаль, Концепція регіональної політики України не містить шляхів розв'язання означених проблем (викликів); у документі лише передбачається

розвиток прикордонного, транскордонного та міжрегіонального співробітництва, активну участь України у виконанні міжнародних проектів та програм як важливих інноваційних форм міжнародного співробітництва. Україна має 19 прикордонних областей і лише 11 з них є членами єврорегіонів. Слабка активність українських територій у створенні таких структур пояснюється, на наш погляд, недостатніми економічними й соціальними ефектами таких утворень за участю областей України.

Подальший науковий аналіз спрямованості регіональної політики України на створення передумов побудови нових конкурентних переваг зумовив необхідність дослідження системи цілеутворення регіональної політики, однак варто зауважити, що вони не гармонізовані з описаними викликами, що постали перед Україною у контексті регіонального розвитку та регіоналізації європейського економічного простору.

У своєму дослідженні ми відштовхуємося від всеохоплюючого визначення державної регіональної політики, відповідно до якого вона має визначати законодавчі та інституційні рамки, а також стосуватися секторальної політики і регіональних інституцій на національному рівні з метою досягнення балансу між інтересами держави та інтересами розвитку регіонів [7]. У контексті перспектив євроінтеграції пріоритетними цілями регіональної політики України (відповідно до європейської практики) повинні стати [4]:

в межах цілі 1 «Конвергенція» – передбачити реалізацію проектів, зорієнтованих на вирівнювання диспропорцій економічного розвитку регіонів, забезпечити підтримку слаборозвинутих регіонів України для підвищення показника ВВП на душу населення у найменш розвинутих регіонах України до 75 % від показника, середнього по країні в цілому;

в межах цілі 2 «Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість» – передбачити зростання показників регіональної конкурентоспроможності та зайнятості, збереження та створення нових робочих місць, перш за все в інноваційному секторі економіки;

в межах цілі 3 «Європейська економічна кооперація» – розвивати транспортні мережі, транспортну інфраструктуру з метою створення єдиного територіального простору для реалізації господарської й комунікаційної політики держави.

Проведені нами дослідження показали, що на сьогодні вже здійснено низку вагомих проектів та програм, спрямованих на розширення промислової кооперації, розбудову кордону та створення прикордонної інфраструктури, охорону навколишнього середовища, розвиток місцевої демократії (у рамках діючих єврорегіонів) тощо. Варто підкреслити, що для України поява можливостей долучення до нових джерел фінансування інвестиційних проектів стає додатковою конкурентною перевагою єврорегіонального співробітництва з перспективою подальшого інтегрування до ЄС (наприклад, отримання додаткового фінансування зі структурних фондів ЄС).

Аналіз природних (традиційних) і нових (набутих) конкурентних переваг України дозволив окреслити проблему, суть якої зводиться до того, що сучасний адміністративно-територіальний устрій демонструє відсутність дієвих механізмів

адаптації до сучасних європейських моделей організації влади на територіях, забезпечення сталого місцевого та регіонального розвитку. Систему територіальної організації влади фахівці характеризують як моноцентричну з елементами місцевого самоврядування (про реальне місцеve самоврядування мова ведеться лише на рівні міст обласного значення). Відсутність реального регіонального самоврядування, насамперед, негативно впливає на бюджетно-фінансові відносини, а також на можливість чіткого розподілу повноважень між рівнями управління. Загальновизнаним недоліком регіональної політики в Україні є відсутність системи фінансового вирівнювання, яке в багатьох країнах світу є ефективним інструментом удосконалення механізму соціально-економічного розвитку окремих регіонів і територіальних громад. Закономірно, що цей недолік накладає негативний відбиток і на можливості фінансової підтримки перспективних інноваційних проектів, мобілізації ресурсів регіону з метою створення нових конкурентних переваг з використанням додаткових можливостей територій країн-сусідів.

Наступним кроком аналізу інституційного забезпечення формування конкурентних переваг засобами регіональної політики (відповідно до прийнятої методології) є дослідження місцевого рівня управління. За роки незалежності України, що пов'язуються з прийняттям нового законодавства про місцеve самоврядування, органи місцевого самоврядування України отримали низку додаткових можливостей для розвитку міжнародного співробітництва. Проведені нами дослідження показали, що органи місцевого самоврядування України беруть участь у діяльності провідних міжнародних організацій та асоціацій, які працюють у сфері розвитку та зміцнення місцевої і регіональної демократії. Це, перш за все, Рада Європи та її Конгрес місцевих і регіональних влад, Асамблея європейських регіонів (AER), Рада європейських муніципалітетів і регіонів (CCRE), Міжнародний союз органів місцевої влади (IULA), Асоціація європейських прикордонних регіонів (AEBR), Фонд сприяння ефективному та сталому розвитку регіонів Європи, Рада місцевих влад за міжнародну співпрацю (CLAIR), Організація споріднених міст (UTO) та інших. Відповідно до чинного законодавства, утворення єврорегіонів відбувається шляхом укладання угод про співробітництво між органами місцевої влади прикордонних територій. На цій основі створюються об'єднання адміністративно-територіальних одиниць муніципального і регіонального рівнів, які зацікавлені у спільній реалізації проектів.

За нашим переконанням, центральна влада має виражати та проводити в життя загальнонаціональні інтереси, зважаючи на зміну орієнтирів і пріоритетів світового розвитку, враховуючи регіональні інтереси та формуючи інституційні засади для виявлення нових можливостей (конкурентних переваг регіональної асиметрії та регіонального розвитку). Однак центр не завжди може врахувати їх специфічність, особливо у тих випадках, коли їх реалізація потребує виходу за межі державних кордонів. Під впливом глобалізації в кожній окремій країні створюються свої ядра, напівпериферії й периферії. Саме через ядра – мегаполіси або найбільш розвинуті регіони країни, а не через національні органи влади здійснюється включення останньої у європейські та глобалізаційні процеси. Це

зумовлює пошук нових змістових аспектів регіоналізації відповідно до сучасного етапу розвитку суспільства.

Ми поділяємо точку зору Н. Мікули, яка формулює такі вимоги щодо регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва [8, с. 325]: «Регіональна політика розвитку транскордонного співробітництва як цілеспрямована діяльність держави та територіальних органів влади: 1) повинна бути складовою частиною (розділом) регіональної політики в Стратегії соціально-економічного розвитку держави та її зовнішньої і зовнішньоекономічної стратегій, а також враховувати основні засади формування постіндустріального суспільства; 2) має бути багаторівневою: формуватися на міжнародному, національному, регіональному та локальному рівнях; 3) має визначати законодавчі та інституційні рамки, базуватися і на загальних, і на специфічних принципах, мати спеціалізовані інструменти, власні організацію, методи та форми її розробки та реалізації; 4) необхідними складовими регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва є чітко сформульовані цілі, об'єкти, суб'єкти і засоби реалізації (здійснення)».

На державному рівні міжрегіонального регулювання формується національна політика співробітництва, національні інтереси узгоджуються з загальноєвропейськими, а також здійснюється гармонізація національних та регіональних цілей. Основними органами виконавчої влади, що забезпечують інституційну підтримку розвитку транскордонних регіонів в Україні, є Міністерство регіонального розвитку та будівництва і Міністерство закордонних справ України. Розгляд питань регіонального співробітництва на постійній основі включається до порядку денного засідань спільних органів Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітету з парламентського співробітництва між Україною та ЄС та Підкомітету № 5 «Митне та транскордонне співробітництво» Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС.

На регіональному рівні реалізується політика транскордонного співробітництва з урахуванням інтересів держави та місцевих органів влади, здійснюється її координація. В Україні на рівні областей питаннями транскордонного співробітництва займаються обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, які є складовою частиною єдиної системи органів виконавчої влади України.

На місцевому рівні здійснюється координація планів розвитку з істотним врахуванням регіональних та національних інтересів, відбувається конкретна співпраця між суб'єктами прикордонних територій.

Проведені нами дослідження дали можливість виокремити низку організаційно-економічних механізмів, які дозволять, адаптуючи регіональну політику України до європейських стандартів, забезпечити формування нових конкурентних переваг для нашої держави:

- реалізація транскордонної кластерної концепції, яка дозволяє ефективно використовувати пов'язані технології, а також податкові, митні й інші відмінності бізнес-середовищ, що створює передумови для формування «креативних»

регіонів;

- формування виробничих та багатофункціональних інноваційних мереж, які здатні інтегрувати й координувати діяльність зацікавлених учасників регіонального ринку, забезпечувати оперативний обмін інформацією, стимулювати дифузію та абсорбцію інновацій і ліквідувати існуючі «прірви» в інноваційному процесі;

- стимулювання структурних зрушень в економіці регіонів, зважаючи на нові виклики процесів глобалізації та регіоналізації, а також на появу нових конкурентних можливостей через розвиток співробітництва, що, у свою чергу, підвищуватиме інвестиційну привабливість регіону.

Список використаних джерел:

1. Європейська регіональна політика: натхнення для країн, що не входять до ЄС? Застосування принципів та обмін досвідом / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_uk.pdf.
2. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика / Н. П. Тарнавська. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 570 с.
3. Регіональна політика ЄС / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://212.111.196.8:808147>
4. Інституційне забезпечення державної регіональної політики (досвід країн ЄС) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/31.htm>
5. Ястшембська В. Роль єврорегіонів і транскордонного співробітництва у процесі європейської інтеграції / В. Ястшембська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua
6. Концепція державної регіональної політики / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://perevalsk.info/content/view/316/66/>
7. Студенніков І. Транскордонне співробітництво як крок до визначення концепції регіональної політики / І. Студенніков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ewi.org.ua>.
8. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво [Текст] / Н. А. Мікула – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.